

KULTURRINGEN

- en avdeling av Stiftelsen Akershus fylkesmuseum

HØRINGSUTTALELSE

RAPPORT OM TRADISJONELT HÅNDVERK

Kulturringen er et opplæringskontor for gamle håndverksfag som ble opprettet i 1990 med NOU 1986:15 Dokumentasjon, vern, videreføring og attraksjon av gamle handverk som bakgrunnsdokument. Med atten års erfaring som opplæringskontor, ønsker vi å gi følgende kommentarer til *utredningen Kulturhåndverk – avtrykk fra fortiden, uttrykk for øyeblikket, grunnlag for framtiden*.

Generelt:

Kulturringen setter pris på at de fem departementene, Kunnskaps-, Arbeids- og inkluderings-, Miljøvern-, Kommunal- og regional- og Nærings- og handelsdepartementet har tatt initiativ til å sette fokus på situasjonen for håndverkere som arbeider med små og smale fag og hvordan de små fagene skal bringes videre i Norge.

Kulturringen kjenner igjen beskrivelsene som blir gitt i utredningen, både for håndverkeren og for faget. Produktet blir oftere framhevet enn produsenten, og det er mange institusjoner som har ansvar for deler av kulturhåndverkene, utvikling og kvalitetssikring. Dette gjør at det er svært tidkrevende å "finne fram i systemene" for den som vil utdanne seg i små fag eller arbeide med små fag.

For øvrig stiller vi spørsmål om begrepet kulturhåndverk og kulturhåndverker er en god betegnelse. Den virker noe upresis og sier ikke noe om hvilket fag håndverkeren arbeider med, utdanningsnivå og nivå for yrkesskikkighet. Kan en kulturhåndverker sidestilles med en yrkesutøver? Denne betegnelsen sier heller ikke noe om kompetansenivået.

Anerkjennelse og synliggjøring

For å oppnå anerkjennelse i samfunnet som håndverker må man kunne vise til en unik produksjon. Det unike kan bl.a. være design, materiale, en etterspurt kompetanse, en udiskutabel kvalitet i arbeidet. Med anerkjennelse følger synlighet og penger.

Det er en kjensgjerning at svært mange håndverkere i småfag arbeider i det stille. Når elever skal gjøre sine valg for utdanning i videregående skole og videre yrkesvalg er det mange håndverksretninger som er uaktuelle fordi elevene aldri har sett eller hørt om en håndverker i x-faget eller y-faget.

Utredningen tar for seg behov for stipendordninger. Sett fra Kulturringens ståsted er det både ønskelig og nødvendig at stipendordningen som administreres av Norsk Håndverksutvikling (NHU) utvides og videreføres. Den bør utvides til 10 nye 3-års-stipender pr. år. Videre må man være nøye med at flest mulig fag blir representert med stipendiatarbeid på dette høye nivået.

I tillegg til stipendene nevnt ovenfor, trengs stipender på lavere nivå. Dette blir kommentert under pkt Næring.

Utdanning og videreføring av kunnskap.

Formell utdanning i små (og verneverdige) fag finnes innenfor videregående opplæring, og de fleste fagene er lagt til programområde for Design og håndverk. Dette programområdet skal i løpet av det første året i videregående skole gi elevene grunnleggende opplæring for at de skal kunne velge mellom

46 fag, en umulig oppgave. Opplæringen i andre år, blir spisset noe, men fortsatt er det store mangler i elevenes kompetanse i praktisk arbeid hvis de ønsker å gå videre til en håndverksutdanning.

Utredningen KULTURHÅNDVERK påpeker flere ganger at for å bli en god håndverker, må man øve i praktisk arbeid. Slik utdanningen i videregående skole er i dag, gis det lite rom for praktisk arbeid.

Kulturringens bekymring er i tillegg at elevene får særdeles lite orientering om og øvelse i de små og smale håndverksfagene. Det er også liten mulighet for elevene å bli kjent med fagene gjennom ordningen Programfag til valg og Prosjekt fordypning.

Kulturringen mener at det må gjøres noen grunnleggende grep for at barn, ungdom, elever skal bli kjent med de små håndverksfagene tidlig. Å være håndverker i et av de små fagene krever et kulturperspektiv i forhold til arbeidet, noe som igjen krever tid for modning hos utøveren.

Kulturskolen er et bra sted å starte.

De små håndverksfagene trenger utøvere med utdanning på alle nivåer, både grunnutdanning, utdanning på mellomnivå og høyere utdanning. Det bør lages ordninger slik at de forskjellige nivåene kan berike hverandre med faglig informasjon, idéutvikling og nytenking.

I grunnen må ligge krav som sikrer kvalitet i alle ledd og på alle nivåer i opplæringen.

For øvrig støtter vi innholdet i utredningen der det pekes på behov for ekstra støtte til både drift av opplæringskontorene og de lærebedriftene som tar inn lærlinger i de små fagene. Det kreves ekstra innsats både med å legge til rette for opplæring og gjennomføre opplæringen, slik at lærlingen både kan skape sin egen levedyktig bedrift og bringe tradisjoner og kompetanse videre.

Næringsutvikling

Utredningen peker på at håndverkere i småfagene er idealister som lever av lønn på nedre del av lønnsstigen. Dette kjenner Kulturringen igjen fra vår kontakt med lærebedrifter og når lærlinger etablerer sin egen bedrift etter bestått svenneprøve. Den store økonomiske utfordringen for nyetablererne er å skaffe penger til å utstyre et verksted. Nyetablererne har få steder å søke om midler. Kulturringens forslag er at det opprettes en ordning for å gi billige etableringslån, at Innovasjon Norge oppfordres til å opprette et program for opprettelse og utvikling av verksteder for små og verneverdige fag. Videre anbefaler vi at det blir opprettet noen form for arbeidsstipend for håndverkere i små fag. Med en slik ordning kan det settes en betingelse om at håndverkeren skal bidra med et visst antall timer yrkesorientering pr år eller samarbeide med skole i forbindelse med programfag til valg eller Prosjekt fordypning.

Videre peker utredningen på muligheter for tilpassing av momsnivået for håndverkere. Momsnivået bør være meget lavt, helst fritak. Det kan også være aktuelt å øke nivået for omsetning før håndverkeren blir momspliktig, f. eks fra 50.000 til 100.000 kroner de 2 – 3 første årene, inntil arbeidet i den nystartede bedriften har stabilisert seg..

Samordning og struktur

Siden Kulturringen arbeider innenfor formell håndverksopplæring opplever vi strukturen rundt den delen tydelig og grei.

Det bør iverksettes ordninger slik at det finnes opplæringskontorer for små fag flere steder i Norge enn hva det er i dag. Opplæringskontorene kan organiseres som regionkontorer, 5 – 6. Det vil være en fordel, for da kan man se både behovet for håndverkere i et større område, og håndverkeren har et større marked / flere kunder. Med en slik organisering bør man også instruere fylkene som danner en region til å samarbeide både innen opplæring og næringstiltak.

Når det gjelder samordning av organisasjoner som driver håndverksopplæring utenfor det offentlige utdanningssystem, ser vi klart at det er nødvendig med avklaring av nivå og samordning. Det samme gjelder håndverksopplæring på høyere nivå enn fag- og svennebrevsnivået. Utdanningstilbudene bør sorteres slik at håndverkere har et reelt valg om de ønsker videreutdanning i håndverksfaglige emner, på forskernivå eller med et kulturhistorisk fokus.

Strakstiltak for å unngå tap av kompetanse

Kulturringen arbeider med å legge til rette for at lærlinger skal få en solid utdanning i de små håndverksfagene. Et problem vi stadig møter er at det mangler læremidler for disse fagene. **Det bør opprettes ordninger slik at det kan produseres nye læremidler.**

Dessuten bør det opprettes en **støtteordning til småbedrifter slik at de har råd til å ta inn elever** fra grunnskole og videregående skole i forbindelse med Programfag til valg og Prosjekt fordypning.

Statlige bevilgninger.

De statlige bevilgningene for lærlinger utbetales etter fastsatte rutiner. Selv om de fagene som defineres som verneverdige tilkjennes ekstra tilskudd, krever de også mye mer arbeid både av opplæringskontor og opplæringsbedrift.

Kulturringens forslag er at det bevilges midler til drift av opplæringskontorene over statsbudsjettet slik at en større del av det ordinære lærlingtilskuddet kan kanaliseres til lærebedriftene.

Videreutvikle samarbeid mellom aktørene

Siden det allerede er så mange aktører, formelle og uformelle, ute i dette markedet, er det ikke noe ønske om å opprette flere institusjoner. Det bør heller strammes inn slik at flere kan finne sin plass under samme paraply.

Norsk håndverksutvikling er allerede en institusjon med nasjonalt ansvar. Det er tenkelig at med utvidelse av mandat og personell kan NHU være den nasjonale koordinerende enheten. At denne nasjonale enheten knytter relevante regionale kompetansesentra innen forskjellige fagområder til seg, høres fornuftig og riktig ut. Kulturringen peker en gang til på viktigheten av opplæringskontorene for små og verneverdige fag videreutvikles og at det opprettes regionale opplæringskontor.

Opplæringskontorene bør utvikles til å bli kompetansesentra for opplæring med bl a rådgiving og yrkesorientering som arbeidsoppgaver i tillegg til de lovfestede oppgavene et opplæringskontor har.

Avslutning:

En grunnleggende erfaring vi har gjort i disse atten årene er at det å utdanne nye håndverkere er både tidkrevende og dyrt fordi det er så lite som ligger til rette. Vi mener at hvis man mener alvor med å utdanne håndverkere i små fag, opprettholde verksteder for å bevare kompetanse og tradisjoner, må man være villig til å betale det det koster. Til det må det noen overordnede, politiske grep som viser at håndverkskompetanse er viktig for å ta vare på den materielle kulturarven, at videreføring av tradisjoner og håndverkskultur er nødvendig. Disse vedtakene må vises med øremerkede midler i aktuelle departementers budsjetter.